

Araştırma / Original article**Çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanlık alanında eğitim gereksinimi analizi çalışması**Sema ÖZAN,¹ Şahbal ARAS,² Gonca ÖZYURT,³
Gözde AKKIN GÜRBÜZ,⁴ Süha MİRAL,² Berna MUSAL¹**ÖZET**

Amaç: Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları (ÇERSAH) alanındaki uzmanlık öğrencilerine, uzmanlara, öğretim üye ve görevlilerine yönelik olarak gelecekte yapılandırılacak eğitim etkinliklerinin kapsamına ve yöntemlerine ilişkin gereksinimlerin saptanmasıdır. **Yöntem:** Türkiye’de, ÇERSAH birimlerindeki uzmanlara, uzmanlık öğrencilerine ve öğretim üye/görevlilerine ulaşılması hedeflenmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından, uzmanlar/uzmanlık öğrencileri ve öğretim üye/görevlileri için oluşturulan iki ayrı anketle toplanmıştır. Anketlerde uzmanlar ve uzmanlık öğrencileri için planlanacak eğitimlerde yer alması öngörülen konuların, eğitim yöntemlerinin/ortamlarının, uzman ve uzmanlık öğrencilerinin anketteki konularda kendilerini yeterli bulma durumlarının, öğretim üye ve görevlilerinin mevcut eğitici özelliklerini desteklemeye yönelik gereksinim duydukları eğitim etkinliklerinin değerlendirilmesini amaçlayan sorular yer almaktadır. Anketler 2013 yılı Mart-Nisan-Mayıs aylarında e-posta yoluyla iletilmiş ve toplanmıştır. Veriler, tanımlayıcı analizler ve ki-kare testi ile incelenmiştir. **Sonuçlar:** Çalışmanın gerçekleştirildiği zaman diliminde Türkiye’deki yaklaşık 160 çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanından %29’una, 230 uzmanlık öğrencisinden %50’sine, 110 öğretim üyesi/görevlisinden %58’ine ulaşılmıştır. Anketteki konular öğretim üye/görevlilerince yüksek oranlarda (%71.9-95.3) gerekli görülmüştür. Öğretim üye/görevlileri ile uzmanlar arasında tüm konuların, öğretim üye/görevlileri ile uzmanlık öğrencileri arasında ‘çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım’, ‘adli çocuk ve ergen psikiyatrisi’, ‘temel psikofarmakoloji’ konularının gerekli bulunması istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermiştir. Her üç gruptan, çok sayıda ek konu ve ek eğitim yöntemi önerisi gelmiştir. **Tartışma:** Öğretim üye/görevlilerinin konuları daha yüksek oranlarda gerekli bulmaları, onların daha geniş çerçevede değerlendirme yapmaları, uzman/uzmanlık öğrencilerinin ise daha çok uygulamada gereksinim duydukları konulara odaklanmalarıyla ilişkili olabilir. Öğretim üye/görevlileri ile uzmanlar ve uzmanlık öğrencileri arasındaki gereksinim farklılıklarının nedenlerine ilişkin ve konular için daha düşük gereksinim belirten uzmanların baktıkları hasta çeşitliliği, mesleki koşulları ve uygulamaları açısından ileri araştırmalar yapılması yararlı olabilir. Çalışmanın bulgularının, çocuk ve ergen psikiyatrisi alanında planlanacak sürekli tıp eğitimi/sürekli mesleki gelişim etkinliklerinin içerik ve yöntemlerinin güncellenmesinde, eğitimlerin daha geniş katılımcıya ulaşmasında önemli katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2015; 16(5):346-356)

Anahtar sözcükler: Çocuk ve ergen psikiyatrisi, sürekli tıp eğitimi, sürekli mesleki gelişim, eğitim gereksinimi, gereksinim analizi

An educational needs analysis in child and adolescent psychiatry**ABSTRACT**

Objective: This study aims to determine the content and methods of the instructional activities that will be con-

¹ Doç. Dr. PhD., Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi ABD, İzmir

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD, İzmir

³ Uzm. Dr., Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İzmir

⁴ Dr., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD, İstanbul

Yazışma Adresi / Correspondence address:

Prof. Dr. Şahbal ARAS, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD, İnciraltı/İzmir

E-mail: saahbal.aras@deu.edu.tr

Geliş tarihi: 24.09.2014, Kabul tarihi: 01.12.2014, doi: 10.5455/apd.170042

Anatolian Journal of Psychiatry 2015; 16:346-356

structured in the future, concerning the residents, specialists and academicians in the area of Child and Adolescent Psychiatry (CAP). **Methods:** Target group of the study is the residents, specialists and the academic staff in CAP units in Turkey. The data has been collected by means of two different questionnaires designed for specialists/residents and the academicians. The questionnaire was designed by the authors. The questions have been prepared to evaluate the topics that must be in postgraduate courses, the methods/environments of education, the competency of specialists and residents on the topics in the questionnaire and the needs of the academicians to enhance their present instructional features. The questionnaire has been submitted and the data has been collected both by means of e-mails between March-May 2013. The data has been evaluated by descriptive statistics and chi-square test. **Results:** Within the questionnaire period 29% of 160 child and adolescent psychiatry specialists, 50% of 230 residents and 58% of 110 academicians of the field in Turkey were accessed. The topics included to the questionnaire were found necessary in high proportions (71.9-95.3%) by the academicians. There was a statistical significance between academicians and specialists for finding all the topics necessary, as well as the academicians and residents concerning the 'ethical approach in child and adolescent psychiatry', 'forensic child and adolescent psychiatry' and 'basics of psychopharmacology'. Many additional new topics and methods have been suggested from all three groups. **Discussion:** The reason why the academicians recommended high proportion of topics than the residents and specialist can be the academicians' way of evaluation in a wide frame where the residents/specialists focus more on their practical necessities. Designing further studies to evaluate the underlying reasons in the differences of educational needs between academicians and the residents/specialist and the patient variability, professional conditions and practices of specialists that have lower demands may be useful. It has been concluded that the results of this study will contribute to update the content and methods of those activities that will be planned on continuing medical education/continuing professional development, as well as reach them to large attendees. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2015; 16(5):346-356)

Key words: child and adolescent psychiatry, continuing medical education, continuing professional development, educational needs, needs assessment

GİRİŞ

Dünya Tıp Eğitimi Konferansı'nın ardından 1988 yılında yayımlanan Edinburgh Bildirgesi'nde, eğitici gelişim programlarının, Dünya Tıp Eğitim Federasyonu'nun yayınladığı tıp eğitimi küresel standartlarında ise tıp eğitiminde yaşam boyu eğitimin önemi vurgulanmıştır.^{1,2} İngiltere Genel Tıp Konseyi'nin 'İyi Tıbbi Uygulamalar Rehberi', hekimleri bilgi ve becerilerini güncellemeye, kendilerini alandaki gelişmelere uyarlamaya, yetkinliklerini sürdürmek ve geliştirmek için eğitim etkinliklerine katılmaya teşvik etmektedir.³ Türk Tabipleri Birliği Uzmanlık Dernekleri Eşgüdüm Kurulu'nun ve Kurul üyesi derneklerin yayınladıkları Sürekli Tıp Eğitimi/Sürekli Mesleki Gelişim (STE/SMG) Ulusal Standartları'nda, hekimin bilgi, beceri ve tutum açısından güncel olmasının ve hastasına en iyi sağlık hizmetini sunmasının gerekliliği belirtilmektedir.⁴ Tıpta Uzmanlık Eğitimi Ulusal Standartlarında ise, uzmanlık eğitiminde niteliği sürdürme doğrultusunda atılması gerekli adımlar tanımlanmıştır.⁵ Tıp eğitimi alanındaki temel kaynaklarda belirtilen bu gereksinimler doğrultusunda, uzmanlık dernekleri, üniversiteler, eğitim ve araştırma hastaneleri tarafından kongreler, sempozyumlar, kurslar, çalıştaylar aracılığıyla uzmanlık öğrencilerine ve alanda çalışan hekimlere yönelik eğitim etkinlikleri, eğitici gelişim programları ve hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenmektedir.

Türkiye'de çocuk ve ergen psikiyatrisi alanındaki

uzman ve asistan hekimlerin meslek örgütü Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği'dir (ÇOGEPDER). Türkiye'de Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (ÇERSAH) uzmanlık eğitimi, ÇOGEPDER Yeterlik Kurulu'nun Kasım 2005'te geliştirdiği eğitim programına göre sürdürülmektedir.⁶ Tıpta Uzmanlık Kurulu Müfredat Oluşturma ve Standart Belirleme Sistemi çalışmaları kapsamında yeni çekirdek müfredat çalışmaları sürmektedir. Dört yıllık Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi (ÇEP) uzmanlık eğitimi sürecinde 12 ay psikiyatri ve üç ay çocuk nörolojisi rotasyonu bulunmaktadır. ÇEP uzmanlık öğrencilerinin öğrenme hedeflerine günlük çalışmalar içinde ulaşmaları beklenmektedir. Avrupa'da çekirdek yeterlik hedefleri iyi bir şekilde yazılmış olsa da, öğrenme sıklıkla koşullara göre gerçekleşmektedir; tek bir uzmanla altı ay veya daha uzun süre geçirilen veya belli grup hastaların görüldüğü kliniklerde çalışan asistanlar açısından bu hedeflere ulaşmak güç olmaktadır.⁷ Diğer disiplinler için olduğu gibi, ÇEP de kapsamlı ve yapılandırılmış eğitim programı gerektirmektedir.⁸ Avrupa kapsamında ÇEP uzmanlık eğitimi üzerine yapılan bir araştırmada, Türkiye'de ulusal ÇEP eğitim standartlarının olmasına karşın, bunların uygulamaya kısmen yansıdığı bildirilmiştir.⁹ Dolayısıyla, temel uzmanlık eğitiminin yanı sıra yürütülecek STE/SMG kapsamındaki etkinlikler, tıp eğitiminde niteliğin artmasına katkı sağlayarak alanda çalışanların yetkinliğini artıracak ve sağlıklı bir toplum hedefine de katkı sağlayacaktır.⁴ Uzmanlık eğitimi, ÇEP alanı için

de yalnız bir başlangıçtır. Çocuk ve ergen psikiyatristlerinin de daha ileri bilgiye, yeni beceriler geliştirmeye, var olan becerilerini ilerletmeye, sürekli öğrenmeye gereksinimleri olacaktır.¹⁰

Uzmanlık eğitiminin niteliğini yükseltmek, uzmanlık sonrası meslek içi sürekli eğitimi sağlamak ve uluslararası düzeyde eğitim standardizasyonunu sağlamak ÇOGEPDER'in amaçları arasında yer almaktadır.¹¹ Bu amaç doğrultusunda bugüne dek, ÇOGEPDER Yeterlilik Kurulu aracılığıyla yeterlilik sınavları yapılmış, uzmanlara, öğretim üye ve görevlilerine yönelik performans ve bilgi değerlendirme eğitimleri gerçekleştirilmiş, yürütülecek eğitim etkinliklerinin, uzmanlık alanının güncel gereksinimlerinin yanı sıra öğretim üye ve görevlilerinin, uzman ve uzmanlık öğrencilerinin görüşleri doğrultusunda genişletilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Eğitim etkinliklerinin planlanması, amaç, hedef ve çıktılarının belirlenmesi süreçlerinde paydaşların katılımına yer verilmesi önerilmiştir.⁴ Öğrenme gereksinimlerinin belirlenmesi eğitim sürecinin çok önemli bir basamağıdır.¹² Gereksinimlerin belirlenmesine dayalı olarak planlanan ve uygulanan STE uygulamalarının, hekimlerin performansında ve hastalara yansımada daha fazla değişim sağladığı belirtilmiştir.¹³ Eğitim gereksinimlerinin belirlenmesinde farklı yöntemler bulunmakla birlikte, anketler aracılığı ile algılanan gereksinimlerin saptanması yaygın kullanılan bir yöntemdir.^{14,15}

Bu çalışmanın amacı, ÇERSAH alanındaki uzmanlık öğrencilerine, uzmanlara, öğretim üye ve görevlilerine yönelik olarak gelecekte yapılandırılacak eğitim etkinliklerinin kapsamına ve yöntemlerine ilişkin gereksinimlerin saptanmasıdır.

YÖNTEM

Türkiye'de ÇERSAH uzmanlık eğitimi veren üniversite ve Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki öğretim üye ve görevlilerine, uzmanlara ve eğitimlerini sürdürmekte olan uzmanlık öğrencilerine ulaşılması hedeflenmiştir. ÇOGEPDER Yeterlilik Kurulu'nun çalışmaları kapsamında planlanan çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı'ndan araştırmacılarla birlikte gerçekleştirilmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan, biri uzmanlık öğrencileri ve uzmanlar, diğeri öğretim üye ve görevlileri için olmak üzere iki ayrı anketle toplanmıştır. Uzmanlık öğrencileri ve uzmanların doldurdıkları ankette, uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinin eğitimlerine yönelik gerekli gördükleri konu başlıklarını, bu konularda kendilerini yeterli bulma durumlarını ve uygun gördükleri

eğitim yöntemlerini/ortamlarını değerlendiren sorular vardır. Öğretim üye ve görevlilerinin doldurdıkları ankette ise, uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinin eğitimlerine yönelik gerekli gördükleri konu başlıklarını, bu başlıklardan hangilerine katkıda bulunmak istediklerini, uygun gördükleri eğitim yöntemlerini/ortamlarını ve mevcut eğitici özelliklerini desteklemeye yönelik gereksinim duydukları eğitim becerisi etkinliklerini değerlendiren sorular vardır. Anketteki 15 konu başlığı, çocuk ve ergen psikiyatristlerinin meslek e-posta iletişim gruplarında eğitimin gerekli olduğunu sıklıkla belirttikleri konuların yanı sıra, bu alanda literatürde de belirtilen klinik uygulamalarda en çok gereksinim duyulabilecek konular dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca, Yeterlilik Kurulu tarafından 2010 yılında 23 tıp fakültesi ÇEP eğitim biriminden toplanan tıpta uzmanlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşler ve 2011 yılında 74 asistandan toplanan uzmanlık eğitimi değerlendirme verileri de göz önüne alınmıştır.

Veriler, 2013 yılı Mart-Nisan-Mayıs aylarında toplanmıştır. Anketler e-posta yoluyla uzman, uzmanlık öğrencisi, öğretim üye/görevlisi gruplarına ulaştırılmıştır. Uzman, uzmanlık öğrencisi ve öğretim üyesinden oluşan araştırma ekibinin birer üyesi tarafından, kıdemine uyan grubun verileri yine e-posta aracılığıyla toplanarak bir araştırmacı tarafından ortak veri tabanına aktarılmıştır. Veriler SPSS 15.0 veri tabanında değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı analizler yapılmış, konuların gerekli bulunma durumu açısından gruplar arasındaki farklılık ki-kare testi ile analiz edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde Türkiye'de ÇERSAH uzmanlık eğitimi veren 35 üniversite ve iki Sağlık Bakanlığı hastanesi vardı. Uzmanlık eğitimine başlama, uzmanlık eğitimi tamamlama, öğretim üye ve görevliliğine geçişlerdeki hareketlilik nedeniyle ulaşılması hedeflenen sayı sürekli değişkenlik göstermektedir. Bununla birlikte, çalışmanın yapıldığı aylar itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 500'ün biraz üstünde ÇERSAH uzmanı, uzmanlık öğrencisi ve öğretim üye/görevlisi bulunduğu saptanmıştır. Bu sayının yaklaşık 160'ı uzman, 230'u uzmanlık öğrencisi ve 110'u öğretim üyesi/görevlisidir ve analizlerde bu sayılar temel alınmıştır.

Anketlerle toplam 225 kişiye (%45.0) ulaşılmıştır. Ulaşma oranı yaklaşık olarak uzmanlarda %29.0 (s=47), uzmanlık öğrencilerinde %50.0 (s=114) ve öğretim üye/görevlilerinde %58.0'dır

(s=64). Verilerin %20.9'u uzmanlardan, %50.7'si uzmanlık öğrencilerinden ve %28.4'ü öğretim üye ve görevlilerinden toplanmıştır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 33.1±8.3 (aralık: 23-64) olan örneklem %65.8'i kadın, %34.2'si erkektir.

Ulaşılan kişilerin %84.9'u, 35 üniversite ve iki Sağlık Bakanlığı hastanesinde, %22.0'ı sağlık hizmeti veren diğer 22 kurumda, %3.1'i serbest olarak çalışmaktadır. Uzmanların %42.6'sı eğitim ve araştırma hastanesinde, %34.0'ı devlet hastanesinde, %12.8'i serbest hekim olarak, %8.5'i üniversite hastanesinde ve %2.1'i özel sağlık kurumunda çalışmaktadır. Uzmanlık öğrencilerinin %93.0'ı üniversitede ve %7.0'ı eğitim ve araştırma hastanesinde uzmanlık eğitimi sürdürmektedir. Öğretim üye/görevlilerinin %1.5'i öğretim görevlisi, %31.3'ü yardımcı doçent, %29.7'si doçent, %37.5'i profesördür; %89.1'i devlet üniversitesinde, %4.7'si özel üniversitede, %3.1'i eğitim ve araştırma hastanesinde ve %3.1'i serbest hekim olarak çalışmaktadır.

Uzmanlık öğrencilerinin ortalama asistanlık süresi 2.1±1.3 (aralık: 0.17-5.0) yıl olarak saptanmıştır. Uzmanlıktan itibaren ortalama çalışma süreleri uzmanlarda 3.36±3.03 (aralık: 0.25-

17.0) yıl, öğretim üye/görevlilerinde 11.77±5.88 (aralık: 2-28) yıl olarak bulunmuştur.

Her üç grubun, uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimlerinde yer almasını gerekli gördükleri konular ile uzmanların ve uzmanlık öğrencilerinin bu konular için kendilerini yeterli görme durumları Tablo 1'de verilmiştir.

Bütünüyle bakıldığında tüm konular öğretim üye/görevlileri tarafından yüksek oranlarda gerekli görülmüştür (%71.9-%95.3). Öğretim üye/görevlileri tarafından en çok gerekli görülen konu 'adli çocuk ve ergen psikiyatrisi' iken, en az gerekli görülen 'iletişim becerileri' olmuştur. 'Adli çocuk ve ergen psikiyatrisi' ve 'alkol-madde bağımlılığı' uzmanların; 'oyun terapisi' uzmanlık öğrencilerinin en çok gerekli gördükleri konu iken, hem uzmanların hem de uzmanlık öğrencilerinin en az gerekli gördükleri konu 'çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım' olmuştur. Bu konu aynı zamanda iki grubun da kendilerini en çok yeterli algıladıkları konudur.

'Oyun terapisi' dışında tüm konular için belirtilen gereksinim oranı öğretim üye/görevlisi, uzmanlık öğrencisi, uzman sıralamasına göre düşüş göstermektedir. Öğretim üye/görevlileri ile uzmanlar

Tablo 1. Grupların, uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimlerinde yer almasını gerekli gördükleri konularla bu konular için kendilerini yeterli görme durumları

Konular	Konuyu gerekli görenler (%)			Uzman* ve uzmanlık öğrencilerinin** konu için kendini yeterli görme durumu (%)		
	Uzm.*	Uzm. Öğr.**	Öğretim üye/gör.***	yetersiz	Kısmen yeterli	Yeterli
Mesleğe başlarken temel yaklaşımlar	37.8	66.7	78.1	2.2 / 23.0	17.8 / 45.1	80.0 / 31.9
Uzman olurken gerekli yaklaşımlar	37.8	65.8	75.0	0 / 28.4	22.2 / 53.0	77.8 / 18.6
İletişim becerileri	44.4	64.9	71.9	0 / 13.3	17.8 / 46.9	82.2 / 39.8
Çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım	37.8	55.3	78.1	0 / 15.1	15.6 / 42.1	84.4 / 42.8
Adli çocuk ve ergen psikiyatrisi	55.6	71.9	95.3	2.2 / 25.2	44.5 / 45.1	53.3 / 29.7
Epidemiyoloji ve koruyucu çocuk ve ergen ruh sağlığı	42.2	64.9	76.6	13.6 / 38.2	45.5 / 50.0	40.9 / 11.8
Temel araştırma ve istatistik yöntemleri	46.7	76.3	85.9	35.6 / 59.6	40.0 / 33.4	24.4 / 7.0
0-3 yaş değerlendirme	53.3	74.6	82.8	8.9 / 36.0	42.2 / 50.0	48.9 / 14.0
Yapılandırılmış görüşme teknikleri ve ölçek kullanımı	46.7	69.3	79.7	2.3 / 34.2	50.0 / 47.8	47.7 / 18.0
Temel psikofarmakoloji	44.4	72.8	89.1	0 / 26.8	33.3 / 47.3	66.7 / 25.9
Çocuk ve ergen psikiyatrisinde aciller	48.9	73.7	82.8	0 / 25.7	26.7 / 47.8	73.3 / 26.5
Alkol-madde bağımlılığı	55.6	71.1	76.6	42.2 / 51.9	46.7 / 36.1	11.1 / 12.0
Travmalar ve istismarda müdahale	46.7	70.7	82.8	6.7 / 24.8	31.1 / 47.8	62.2 / 27.4
Bilişsel davranışçı psikoterapi	53.3	73.2	85.9	18.2 / 58.4	54.5 / 31.0	27.3 / 10.6
Oyun terapisi	53.3	78.1	75.0	40.0 / 71.4	51.1 / 23.2	8.9 / 5.4

*s=47, **s=114, ***s=64

Çizelge 1. Uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimlerine yönelik olarak uzmanlar, uzmanlık öğrencileri ve öğretim üye/görevlileri tarafından önerilen diğer konu başlıkları

Öneriyi getirenler	Konular
Öğretim üye/görevlileri	Aile eğitimi, aileye yönelik girişimler (2 kişi) Aile terapileri (2 kişi) Alternatif tedavi yöntemlerindeki tutumlarımız Anne-baba danışmanlığı, ailelerle çalışma Çocuk ergen ruh sağlığında pratik uygulamalar ve standardizasyon (zeka geriliği, ağır özürllülük, heyet uygulamaları vb.) Çocuk-ergen grup terapileri (2 kişi) Çocuk ve ergen psikiyatrisinde yatarak tedavi DEHB, otizm gibi çocuk psikiyatrisinin temel hastalıkları için sempozyum/kurs DEHB, otizm, gibi konularda tedavi yaklaşımları ve karşılaşılabilecek sorunlara yönelik yaklaşımlar Duygudurum bozuklukları (3 kişi) Ergenlik dönemi özellikleri-değerlendimesi (3 kişi) İlaç endüstrisi ile ilişkiler, sınırlar İstatistik programları ve ileri istatistik uygulamaları Klinik psikofarmakoloji Konuşma bozuklukları Konsültasyon liyezon (2 kişi) Olgu sunumu-formülasyon Otizm spektrum bozuklukları Psikanalitik kuram ve dinamik yönelimli psikoterapiler (7 kişi) Sağlık kurulu (özürllülük raporlamaları) Temel psikiyatrik bozukluklarda tanı koyma ve tedavide inisiyatif alma gereksinimlerine yönelik olgu tartışması şeklinde eğitimler Uyku bozuklukları Yeme ve beslenme bozuklukları
Uzmanlar	Biyolojik psikiyatri (3 kişi) Cinsel kimlik bozukluğunda aile ilişki sorunlarına yaklaşım Duygudurum bozuklukları Konuşma bozukluklarının değerlendirme ve tedavisi Nöropsikiyatri Psikometrik değerlendirmeler (2 kişi) Sağlık sisteminden kaynaklanan uygunsuz mesleki koşullarda pratik hasta bakma becerileri
Uzmanlık öğrencileri	Aile tedavisi Hukuki süreçler, yasalar Triple P Yas, evlat edinme, boşanma gibi konularda danışmanlık

arasında tüm konuların gerekli bulunma durumu istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılık gösterirken, öğretim üye/görevlileri ile uzmanlık öğrencileri arasında ‘çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım’, ‘adli çocuk ve ergen psikiyatrisi’ ve ‘temel psikofarmakoloji’ konuları anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Uzmanlar ile uzmanlık öğrencileri arasında ise, ‘çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım’, ‘adli çocuk ve ergen psikiyatrisi’ ve ‘alkol-madde bağımlılığı’ konuları dışındaki tüm konular için gerekli bulunma durumunda anlamlı düzeyde farklılık saptanmıştır. ‘Çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım’ ve ‘adli çocuk ve ergen psikiyatrisi’ konularını gerekli bulma açısından karşılaştırıldığında, öğretim üye/görevlileri ile hem uzmanlar, hem de uzmanlık öğrencileri arasında anlamlı fark bulunurken, uzmanlar ve uzmanlık öğrencileri arasında anlamlı fark saptanmamıştır. ‘Temel psikofarmakoloji’ konusunu gerekli bulma durumu açısından üç grubun yaklaşımı da anlamlı farklı bulunmuştur.

Öğretim üye/görevlileri, uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinden gelen ek konu önerileri Çizelge 1’de verilmiştir.

Tablo 2. Kullanılabilecek eğitim yöntemlerinin uygun görülme oranları*

Eğitim yöntemleri	Uzmanlar** (%)	Uzmanlık öğr.*** (%)	Öğretim üye/ gör.**** (%)
Sunum, seminer, olgu tartışması	72.3	80.7	82.8
Kongrede kurs	76.6	70.2	82.8
Çalıştay	46.8	31.6	46.9
Video konferans (Açık eğitim)	46.8	52.6	42.2
Bölgesel eğitim etkinlikleri	66.0	74.6	70.3

* Birden çok işaretleme yapılmıştır. ** s=47, *** s=114, **** s=64

Çizelge 2. Uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimlerine yönelik olarak üç grup tarafından önerilen ek yöntemler

Öneriyi getirenler	Önerilen diğer eğitim yöntemleri
Öğretim üye/görevlileri	Değişik kliniklerin öğretim üyesi ve/veya asistanlar düzeyinde ortak çalışmaları yoğunlaştırmaları, deneyim aktarımı için yöntemler bulmaları Dernek tarafından düzenlenen ve sürekliliği olan kurslar Farklı iller ve/veya bölümler arasında rotasyon sistemi Farklı konular için farklı yöntemler. Örneğin, merkezi ve sürekliliği olan BDT eğitimi vb. etkinlikler veya kongre zamanında tek günlük eğitimler olabilir. Temel alanlarla ilgili olarak dernek bünyesinde bir eğitim paketi hazırlanarak kongre öncesi veya farklı zaman diliminde 'update kurs' şeklinde eğitim düzenlenmesi Kursların kayıtlarının yapılması ve CD olarak dağıtılması veya şifre alınarak web üzerinden yayınlanması. Bu tür etkinliklerin sadece dernek üyelerinin katılımına açık olması yoluyla dernek üyeliğinin özendirilmesi. 1., 2., 3. ve son yıl asistanlarına yönelik ayrı modüllerin hazırlanması ve tüm asistanların bu modülleri alması. Buradan alınan kredilerle NÖKS'e başvuru hakkı kazanmaları.
Uzmanlar	Bireysel süpervizyon Derneğin daha fazla ve düzenli aralıklarla kurslar (aile terapisi, BDT, grup terapisi) düzenlemesi Eğiticilerin eğitimi Erişkin psikiyatri, adli tıp ve çocuk nöroloji ile ortak vaka toplantıları Kurs + süpervizyon Kongre haricinde birkaç ilde düzenlenecek kurslar Otizm spektrum bozukluğu ve DEHB vb. konularda çocuk nörolojisi ile ortak, ayrı kongreler düzenlenmesi Periyodik olarak öğretim üyesinin olgu değerlendirmesini izlemek (video veya doğrudan gözlem) Temel kaynak kitapların oluşturulması Uzun süreli kurslar ve süpervizyonlar
Uzmanlık öğr.	Asistanların farklı bir üniversitenin çocuk psikiyatrisi bölümünde rotasyonu Aynalı oda eğitimleri BDT ve psikofarmakoloji konularında dernek çatısı altında 1.2.3.4. yıl asistanları ve uzmanlar için kurslar Belli alanlarda ekolleşmiş hocaların başka birimleri ziyaret ederek ilgili konularda paylaşım-eğitim yoluyla farklı bir bakış açıları kazanmaya katkıda bulunmaları. Eğitim CD'lerinin hazırlanması Eğitim süreci kapsamında terapi eğitimlerine yer verilmesi ve süpervizyon uygulanması İnternet erişim olanaklarıyla gerçekleştirilecek eğitimler Kongreye katılamayanlar için yılın belli zamanlarında, merkezi yerlerde, dernek tarafından düzenlenecek kurslar Rotasyon programları Süpervizyon Tüm anabilim dallarında ortak karne kullanımı ile eğitim standardının sağlanması Temel hekimlik ve temel psikofarmakoloji eğitimine odaklanılması. Yazılı kaynakların oluşturulması Yurt dışı kongrelere katılım için maddi yardım

Önerilen konu başlıkları için, eğitim yöntemlerinin uzmanlar, uzmanlık öğrencileri ve öğretim üye/görevlileri tarafından uygun görülme durumu

Tablo 2’de ve önerilen ek eğitim yöntemleri Çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 3. Öğretim üye/görevlilerinin, mevcut eğitici özelliklerini desteklemek için ek eğitim etkinliği öneriler

- Akademik-mesleki değerler ve etik kursu
- Çalışılan bölgenin ihtiyaçlarını belirleme, eylem planları oluşturma, ekip oluşturma, ayakta ve yataklı birim oluşturma
- ÇERSAH alanında ilgili yurt dışı ve yurt içi temel kongrelere yılda en az bir kez katılım,
- İnteraktif sunum teknikleri
- İstatistik
- NÖKS sınavının sözlü kısmının video kaydının yapıp örnek bir durağın sınava girecekler tarafından izlemesi ve ön bilgi sahibi olmalarının sağlanması
- Süpervizyon teknikleri
- Yeni kurulan anabilim dalları için yol gösterici olabilecek yönetsel becerilerle ilgili etkinlikler, Dünya Sağlık Örgütü’nün bu konuda hazırladığı kılavuza koşut bir kılavuz oluşturulması

Öğretim üye/görevlilerinin mevcut eğitici özelliklerini desteklemek için gereksinimlerini değerlendirdikleri eğitim becerisi etkinliklerinde ‘performans değerlendirme kursu’ %46.2, ‘bilgiye dayalı ölçme değerlendirme kursu’ %43.1, ‘sunum becerileri kursu’ %32.3 ve ‘iletişim becerileri kursu’ %16.9 oranında belirtilmiştir. Öğretim üye/görevlilerinin bu konuda getirdikleri ek eğitim önerileri Çizelge 3’te gösterilmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, ÇERSAH alanındaki uzmanlara, uzmanlık öğrencilerine, öğretim üye ve görevlilerine yönelik olarak yapılandırılacak eğitim etkinliklerinin kapsamına ve yöntemlerine ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan ankette yer alan konu başlıklarını uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinin öğretim üye/görevlilerinden daha düşük oranda gerekli bulmaları, öğretim üye/görevlilerinin konuları geniş bir çerçevede değerlendirmelerine karşılık, uzman ve uzmanlık öğrencilerinin daha çok uygulamada gereksinim duydukları eğitim konularına odaklanmaları ile ilişkili olabilir. Uzmanlar özelinde önemli bir nokta, uzmanların öğretim üye/görevlilerine göre tüm konuları, uzmanlık öğrencilerine göre de üç konu dışındaki tüm konuları anlamlı düzeyde daha az gerekli bulmaları ve çoğu konu için %50’nin altında gereklilik belirtmeleridir. Bu bulgu, uzmanların sundukları sağlık hizmetindeki çeşitliliğin daha özel alanlara kayması ve hizmet vermenin eğitimin önüne geçmesi gibi nedenlere bağlı olabileceği gibi, uzmanlıkta bilgi ve beceri düzeyinin artmasıyla uygulamaya yönelik gereksinim duyulan eğitim alanlarının azalmasından da kaynaklanıyor ola-

bilir. Uzmanların ‘oyun terapisi’, ‘alkol-madde bağımlılığı’ ve ‘temel araştırma ve istatistik yöntemleri’ dışındaki başlıklar için kendilerini büyük oranda yeterli veya kısmen yeterli bulmaları bu bulguyu destekler niteliktedir. Bu noktada, uzmanların baktıkları hasta çeşitliliğine, mesleki koşullarına ve mesleki uygulamalarına özgü, konu başlıkları için gerekli bulma durumlarını ve yeterlilik düzeylerini değerlendirecek ileri araştırmalar yararlı olabilir.

Bu çalışmada, öğretim üye/görevlileri ve uzmanlık öğrencileri tarafından ön sıralarda işaret edilen ‘temel araştırma ve istatistik yöntemleri’ konusu Avrupa Çocuk ve Adolesan Psikiyatri Derneği (European Society of Child and Adolescent Psychiatry-ESCAP) tarafından özellikle önerilen ve Avrupa Tıp Uzmanları Birliği’nin (ATUB, Union of European Medical Specialities-UEMS) kapsamındaki Çocuk ve Adolesan Psikiyatri/Psikoterapi (ÇEPP) biriminin hazırladığı ‘logbook’ta yer alan konular arasındadır.^{8,16} Avrupa ülkelerinde yapılmış bir araştırmada, ‘araştırma’ konusunun birçok ülkenin ÇEP’lerinde yapılandırılmış bir bütünleşmesinin olmadığı bildirilmiştir.⁸ Avrupa ülkelerinde yapılmış bir başka araştırmada, ÇEP eğitiminde araştırma becerisi kazandırılması hedefinin 28 ülkeden, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu, sadece dokuzunda eğitimin zorunlu bir parçası olarak yer aldığı saptanmıştır.⁹ Türkiye’deki zorunluluk, uzmanlık eğitimi tamamlama koşulları arasında en az bir araştırma çalışmasının yer almasının gerekli olmasıdır.⁸ Bu çalışmada, temel araştırma ve istatistik yöntemlerinin tüm gruplarca eğitim gereksinimi belirtilen konular arasında başlarda yer olması bu konuda duyulan ek

destek gereksinimini yansıtır olabilir. 'Çocuk ve ergen psikiyatrisinde etik yaklaşım' konusu bu çalışmada, uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinin hem en az gerekli gördükleri, hem de kendilerini büyük oranda yeterli algıladıkları konu olmuştur. Bu konu ayrıca hem uzmanların, hem de uzmanlık öğrencilerinin öğretim üye/görevlilerine göre anlamlı düzeyde düşük gereksinim belirttikleri üç konudan biridir. Mezuniyet Sonrası Tıp Eğitimi Akreditasyon Konseyi (The Accreditation Council for Graduate Medical Education-ACGME), çocuk ve ergen psikiyatrisi program gerekleri arasında, etik kodların uygulanması ve eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçası olmasına yer vermiştir.^{17,18} ÇEP alanındaki yeni araştırma bulgularını aktarmada rol alabilen ilaç endüstrisi ve tıbbi araç/gereç üreticileri ile ilişkilerin çıkar çatışmaları açısından şeffaf ve çok dikkatli yürütülmesi gerektiği de belirtilmektedir.¹⁹ Uzman ve uzmanlık öğrencilerinin etik yaklaşım konusunda kendilerini oldukça yeterli bulmaları ve öğretim üye ve görevlilerine göre bu konudaki eğitimi daha az gerekli bulmaları şeklindeki bulgularımız, meslek uygulamalarında etik yaklaşım açısından durum değerlendirmesine yönelik ileri araştırmalara gereksinim olduğunu düşündürmektedir. Böylece, literatürde de gerekliliği belirtilen bu konuya ilişkin gerçek eğitim gereksinimi düzeyi belki daha iyi anlaşılabilir.

'Adli çocuk ve ergen psikiyatrisi' de, hem uzmanların hem de uzmanlık öğrencilerinin öğretim üye/görevlilerine göre anlamlı düzeyde düşük gereksinim belirttikleri üç konudan biri olarak saptanmıştır. Adli psikiyatri deneyimi, ACGME'nin çocuk ve ergen psikiyatrisi eğitimlerinde temel gereklilik olarak belirttiği konular arasındadır.¹⁷ Avrupa'da, ÇEP uzmanlık eğitimleri kapsamında adli psikiyatri eğitimlerine zorunlu rotasyon, zorunlu olgu izlem sayısı şeklinde yer veren ülkeler de vardır.^{8,20} Diğer yandan bu özel eğitimin çocuk ve ergen psikiyatrisi programlarında uygulanabilirliği konusunda sıkıntı olduğu da belirtilmiştir.²¹ Bu çalışmadaki bulgu literatür ışığında değerlendirildiğinde, bu konunun daha ayrıntılı ele alınması gerektiği söylenebilir.

Bu çalışmada, öğretim üye/görevlisi grubu tarafından ek olarak önerilen konular arasındaki psikodinamik psikoterapi, yetişkin, çocuk ve ergen psikiyatrisinin temel bir becerisi ve temel eğitim gereksinimidir.²² Çocuk ve ergen psikiyatrisi alanında ilaç tedavisinin duyarlı ve dikkatli şekilde uygulanmasının yanı sıra, ruhsal tedavi yöntemlerinin bilinmesinin gerektiği belirtilmiştir.³ Psikoterapi eğitimi, ATUB, ÇEPP biriminin hazırladığı ve Avrupa'da bu alandaki eğitimin bir rehberi niteliğinde olan logbookta da gerekliliği

belirtilen konulardandır.¹⁶ Karabekiroğlu ve arkadaşlarının 2004 ve 2006 yıllarındaki araştırmalarında da, Türkiye'de ÇEP uzmanlık eğitiminde zorunlu sistematik psikoterapi eğitiminin entegrasyonunun olmadığı, fakat önerildiği bildirilmiştir. Türkiye'de uzmanlık eğitimi ve STE/SMG kapsamında planlanacak ÇEP'in bu açıdan desteklenmesi yerinde olacaktır.

Çalışmamızda, uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimlerinde uygulanacak eğitim yöntemleri arasında sunum, seminer, olgu tartışması, kongre kapsamında yapılacak kurs ve bölgesel eğitim etkinlikleri çalıştay ve video konferanslardan daha fazla yeğlenmiştir. Hekimler için STE etkinlikleri arasında konferansların ve kursların popüler olduğu bildirilmiştir.²³ Popülerliklerine karşın, bu tür örgün eğitim etkinlikleri için farklı bulgular vardır. Konferansların hekimlerin performansları ve hasta sonuçları üzerinde etkilerinin az olduğu veya hiç olmadığı,¹³ konferans gibi örgün STE etkinliklerinin hekimlerin uygulamalarında değişime yol açmayabildiği veya bunların değişime hazırlayıcı olabileceği bildirilmiştir.¹⁰ Bir derleme alesinde, hekimlerin uygulamalarının ve hasta sonuçlarının değişiminde anımsatıcı bilgi notları, hasta eğitimleri, sosyal ziyaretler ve akademik görevlendirmeler, kanaat önderleri ve çok yönlü etkinlikler daha etkili yöntemler olarak bildirilmiştir.¹⁰

Bu çalışmada, çalıştayların üç grup tarafından da daha az tercih edilen eğitim etkinlikleri arasında yer alması, çalıştayların ÇEP alanındaki eğitim etkinliklerinde henüz yaygın olarak kullanılmamasından kaynaklanıyor olabilir. Oysa interaktif STE etkinliklerinin hekimlik uygulamalarına ve dolayısıyla sağlık hizmetine olumlu katkıları olduğu belirtilmiştir.²⁴ Katılımcılardan dinlemek dışında herhangi bir katılımın beklenmediği didaktik yöntemlerinse, öğrenene daha kolay gelmesine karşın çalıştay gibi interaktif yöntemler kadar değişim sağlayamadığı bildirilmiştir.¹⁰ Bu çalışmada daha az tercih edilen video konferans etkinlikleri de, eş veya farklı zamanlı uzaktan eğitimlerde yararlı bir yöntem olarak kullanılabilir. Örneğin, Kanada Çocuk ve Ergen Psikiyatri Akademisi'nin düzenlediği kurslara fiilen katılamayanlar için belli bir ücret karşılığında tüm sunumlara elektronik ortamda erişim olanağı sağlanmaktadır.²⁵

Bu çalışmada, uzmanlık öğrencileri ve uzmanların eğitimleri için üç gruptan da çok sayıda ek eğitim yöntemi önerisi gelmiştir. Özellikle uzmanlar ve uzmanlık öğrencilerinin önerileri arasında 'süpervizyon uygulamaları' yer alırken, öğretim üyelerinin mevcut eğitici özelliklerini

desteklemeye yönelik getirdikleri ek öneriler arasında da 'süpervizyon teknikleri' eğitiminin bulunduğu görülmektedir. Psikiyatri asistanlarının eğitiminde temel bir öğrenme deneyimi olan süpervizyon oturumlarının psikiyatri eğitim programlarının niteliğinin izlenmesinde de rolünün olduğu, asistanların düzenli süpervizyon eğitimlerinden yararlandıkları bildirilmiştir.²⁶ Avrupa'da 28 ülkeden 25'inde, 19'unda haftada en az bir olmak üzere, asistanların düzenli süpervizyona ulaşabildiği, ancak bunun ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterdiği; örneğin, Fransa'da asistanların sadece %50'sinin düzenli süpervizyon alabildiği; 28 ülkeden 18'inde asistanların acil durumlar için arayarak süpervizyon alma olanaklarının olduğu bildirilmiştir. Klinik süpervizörlerden bağımsız olarak eğitim programını gözden geçiren eğitsel süpervizörlerin ise 28 Avrupa ülkesinin 13'ünde bulunduğu bildirilmiştir.⁹ Bu çalışmada ortaya çıkan gereksinimin, klinik/acil durumlar/asistanlık sürecinin gözden geçirilmesi gibi daha çok hangi süpervizyon boyutuyla ilişkili olduğunun araştırılması ve eğitim süreçlerinde uygun süpervizyon yaklaşımlarının düzenli olarak uygulamaya koyulması yararlı olabilir.

Bu çalışmada önerilen diğer ek eğitim yöntemlerinin, planlanacak eğitim etkinliklerinde kullanılması eğitim etkinliklerine katılımın ve yararlanımının artırılmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, eğitim programında ÇEP birimleri arası rotasyonlara yer verilmesi, disiplinler arası işbirliğine dayalı eğitimler düzenlenmesi, eğitim kaynaklarının zenginleştirilmesi, eğitim yeri ve donanım olanaklarının iyileştirilmesi, burslar/ödüllerin artırılması gibi. Bunlardan özellikle birimler (yatarak tedavi/madde ve bağımlılık bozuklukları/yeme bozuklukları tedavisi) arası rotasyon uygulaması sıklıkla istene bir öneridir. Zorunlu rotasyon uygulamalarıyla temel alanlardaki eğitim eksiklikleri giderilerek birimler arası eğitim standartlarındaki farklılıklar önlenabilir. Seçmeli rotasyon olanakları ise uzmanlık öğrencilerine istedikleri alanlarda ileri çalışma olanağı sağlayabilir. Böyle rotasyonların organizasyonu, yılda 100 kadar yeni asistanın girdiği çocuk ve ergen psikiyatrisi uzmanlık eğitimi süreçlerinde kolay değilse bile oldukça yararlı bir uygulama olabilir.

Bu çalışmada öğretim üye/görevlileri, mevcut eğitici özelliklerini desteklemek açısından değerlendirdikleri eğitim becerisi etkinlikleri için %50'nin altında gereksinim belirtmişlerdir. Öğretim üye/görevlilerini desteklemeye yönelik olan eğitimler tıp eğitiminin giderek önem kazanan ve

zorunluluğu vurgulanan bir öğesidir.^{17,30,31} Bu eğitimlerin bireylerin, ilgili disiplinin ve kurumun gereksinimlerine uygun olarak planlanması önerilmiştir.³¹ Bulgularımız literatür ışığında değerlendirildiğinde, öğretim üye/görevlilerinin mevcut eğitici özelliklerini desteklemeye yönelik gereksinimlerinin daha ayrıntılı araştırılması yararlı olabilir.

Ulaşma oranının yaklaşık %45 olması bu çalışmanın sınırlılıkları arasında ele alınabilir. İşlerinin yoğun olması, yapılan çalışmanın kendi uygulamalarına katkı sağlamayacak olması veya gizlilik kaygıları gibi nedenlerle hekimlerin anketleri yanıtlama eğilimlerinin düşük olduğu belirtilmiştir.²⁷ Hekimlerle yapılan diğer bazı araştırmalarda da çok yüksek yanıtlama oranlarına ulaşılamadığı görülmüştür.^{3,26-29} Ayrıca, çalışmada verilerin e-posta yolu ile toplanmasına bağlı olarak isimlerin bilinir olması da bu çalışmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Literatürde, genel olarak tıptaki ve/veya çocuk ve ergen ruh sağlığı alanındaki eğitim gereksinimlerini belirlemeye yönelik olarak elektronik ortamda veya basılı anket gönderilerek yapılan araştırmalar vardır.^{3,26,28} Bu çalışmada, doldurularak geri dönen anketlerde veri kaybının olmaması ve zengin ek görüşlerin yer alması olumluluk olarak düşünülebilir. ÇEP alanında uzmanlık eğitiminin farklı ülkelerdeki durumunu değerlendiren araştırmalar bulunmasına karşın, bu alandaki eğitim gereksinimlerini değerlendiren öncü çalışmalardan olması da bu araştırmanın güçlü yönleri arasında sayılabilir.

SONUÇ

Türkiye'de 1990'de Tababet Uzmanlık Tüzüğü'nde yapılan değişikliklerle ayrı bir ana dal olarak tanımlanan çocuk psikiyatrisi, bugün yılda 100'e yakın hekimin Tıpta Uzmanlık Sınavı sonrasında uzmanlık eğitimine başladığı bir alan haline gelmiştir. Bu çalışmada saptanan bulguların, ülkemizde gereken çocuk ve ergen psikiyatristi sayısına ulaşmayı hedefleyen bu eğitim etkinliklerine, planlanacak STE/SMG etkinliklerinin içerik ve yöntemlerinin güncellenmesine, bu alanda nicelik kadar niteliğin de artırılmasına katkıda bulunabileceği düşünülmüştür. Ayrıca, uzmanların eğitim gereksinimlerine, öğretim üye/görevlileri ile uzmanlar ve uzmanlık öğrencileri arasındaki gereksinim farklılıklarına ilişkin daha ileri araştırmaların yapılması yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. The Edinburgh Declaration. *Med Educ* 1988; 22:481-482.
2. Basic Medical Education WFME Global Standards for Quality Improvement, WFME. University of Copenhagen WFME Office: University of Copenhagen, Denmark, 2003.
3. Kishore ANR, Shaji KS, Praveenlal K. Revalidation: Are we meeting training needs? Training and its influence on the practice of child psychiatry and psychotherapy. *Indian J Psychol Med* 2010; 32:3-6.
4. Sayek İ, Batı H, Aslan D, Odabaşı O. Sürekli Tıp Eğitimi/Sürekli Mesleki Gelişim Ulusal Standartları. TTB-UDEK ve TTB STE/SMG Akreditasyon Kredilendirme Kurulu. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2012.
5. Sayek İ, Batı H. Tıpta Uzmanlık Eğitimi Ulusal Standartları, (TTB-UDEK). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 2011.
6. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanlık Eğitim Programı. <http://www.cogepder.org.tr/index.php/tr/widgetkit/uzmanlik-egitimi-program>
7. Davis DJ, Ringsted C, Bonde M, Scherpbier A, van der Vleuten C. Using participatory design to develop structured training in child and adolescent psychiatry. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2009; 18:33-41.
8. Karabekiroğlu K, Doğanün B, Hergüner S, von Salis T, Rothenberger A. Child and adolescent psychiatry training in Europe: differences and challenges in Harmonization *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2006; 15:467-475.
9. Simmons M, Barrett E, Wilkinson P, Pacheroova L. Trainee experiences of Child and Adolescent Psychiatry (CAP) training in Europe: 2010-2011 survey of the European Federation of Psychiatric Trainees (EFPT) CAP working group. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2012; 21:433-442.
10. Teshima J. CME for Child Psychiatrists: Recommendations for Learners, Planners and Presenters *J Can Acad Child Adolesc Psychiatry* 2007; 16(3):119-123.
11. Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği Tüzüğü. <http://www.cogepder.org.tr/index.php/tr/icons/dernek-tuezuegue>
12. Grant J. Learning needs assessment: assessing the need. *BMJ* 2002; 324:156-159.
13. Davis DA, Thomson MA, Oxman AD, Haynes RB. Changing Physician Performance A Systematic Review of the Effect of Continuing Medical Education Strategies. *JAMA* 1995; 274:700-705.
14. Lockyer J. Needs Assessment: Lessons Learned. *The Journal of Continuing Education in the Health Professions* 1998; 18:190-192.
15. Myers P. The objective assessment of general practitioners' educational needs: an under-researched area? *Br J Gen Pract* 1999; 49:303-307.
16. Rothenberger A. The Training Logbook of UEMS Section/Board on Child and Adolescent Psychiatry (CAPP) Progress concerning European harmonization. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2001; 10:211-213.
17. ACGME Program Requirements for Residency Education in Child and Adolescent Psychiatry. https://www.acgme.org/acgmeweb/Portals/0/PFAssets/ProgramRequirements/405_child_and_adolescent_psych_2016.pdf
18. Code of Ethics American Academy of Child And Adolescent Psychiatry. Adopted by Council January 30, 2009, https://www.aacap.org/App_Themes/AACAP/docs/about_us/transparency_portal/aacap_code_of_ethics_2012.pdf
19. Hill P, Rothenberger A. Can we--and should we--have a Europsychiatry for Children and Adolescents? The work of the UEMS Section and Board for Child and Adolescent Psychiatry/Psychotherapy. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 2005; 14:466-470.
20. Karabekiroğlu K, Erdoğan A, Hergüner S, Doğanün B, Elçi N, Mihai A. Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de çocuk ve ergen psikiyatrisi eğitimi. *Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2004; 11:54-64.
21. Wills CD. Forensic Education for Child-and-Adolescent Psychiatry. *Residents Academic Psychiatry* 2011; 35:256-259.
22. AACAP Official Action Practice Parameter for Psychodynamic Psychotherapy With Children. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2012; 51:541-557.
23. Goulet F, Gagnon RJ, Desrosiers G, Jacques A, Sindon A. Participation in CME activities, Family physicians in practice for more than 25 years versus those in practice for less than 25 years. *Can Fam Physician* 1998; 44:541-548.
24. Davis D, Thomson O'Brien MA, Freemantle N, Wolf FM, Mazmanian P, Taylor-Vaisey A. Impact of formal continuing education: do conferences, workshops, rounds, and other traditional continuing education activities change physician behaviour or health care outcomes? *JAMA* 1999; 282:867-874.
25. Annual Review Course Presentations. http://www.cacap-acpea.org/en/cacap/Annual_Review_Course_Presentations_p3953.html.

26. Rele K, Tarrant CJ. Educational Supervision Appropriate for Psychiatry Trainee's Needs Academic Psychiatry. *Acad Psychiatry* 2010; 34:229-232.
27. VanGeest JB, Johnson TP, Welch VL. Methodologies for improving response rates in surveys of physicians a systematic review. *Eval Health Prof* 2007; 30:303-321.
28. Steele M, Zayed R, Davidson B, Stretch N, Nadeau L, Fleisher W, et al. Referral patterns and training needs in psychiatry among primary care physicians in canadian rural/remote areas. *J Can Acad Child Adolesc Psychiatry* 2012; 21:111-123.
29. James KM, Ziegenfuss JY, Tilburt JC, Harris AM, Beebe TJ. Getting physicians to respond: the impact of incentive type and timing on physician survey response rates. *HSR* 2011; 46(1)Part 1:232-242.
30. Steinert Y. Faculty development: From workshops to communities of practice. *Med Teach* 2010; 32:425-428.
31. McLean M, Cilliers F, van Wyk JM. Faculty development: Yesterday, today and tomorrow. *AMEE Guide No 36. Med Teach* 2008; 30:555-584.